

שיעורי "היא שיחתי" מיועדים ללומדי הדף היומי המבקשים להעשיר את הלימוד עם נושא מעניין לקחת הביתה".

הם כוללים נושאים לדיון, פולמוסים, חיזוקים, לקחים, קושיות, הקשרים לפרשת השבוע והמועדים, ועוד ועוד.

מטרת השיעורים לעורר שיח תורני גם לאחר שהלימוד הסתיים. בבית או בעבודה, עם האשה או הילדים, בשבתך בביתך ובכתך בדרך.



מנחות יא היא שיחתי

נושאים לשיחה ודיון
לקחת מדף הגמרא אל משעולי החיים

אם כן, הבין המן, כאשר יש "קומץ" מועט בעם ישראל שהוא נמצא בבית המדרש ועוסק בתורה בשיבתו של מרדכי הצדיק, הרי בזה מתקדשת כל האומה, ושוב אי אפשר לקטרג עליה.

"עשרת אלפים כיכר כסף" היו כנגד שישים ריבוא מחצית השקל (כמו שכתבו המפרשים), והיינו שהוא בא "לקנות" מהמלך את נפשם של שישים ריבוא ישראל, ועל זה אומר המן: הנה מעט קומץ של חכמים לומדי תורה "קונה" את עם ישראל כולו וגובר על תשלום עשרת אלפי כיכר כסף.

מה אתם אומרים? מצא הוורט חן בעיניכם?



חריפות | מה השייכות בין נעמי לשיירי מנחה

יש אנשים שתמהים לראות בשולחנות הצדיקים, חלות ענקיות המחולקות לאלפי אלפי חסידים, כאשר הצדיק עצמו אכל כמה פירורים מהם. הם תמהים: וכי זה "שיירים"? הרי זה הרוב המחולט!

אבל באמת זוהי תמיהתו של המן... אנו היהודים יודעים שהחשיבות לא נקבעת לפי הכמות אלא לפי האיכות. מעט הפירורים שנכנסו למעיו של צדיק מחשיב את כל החלות הענקיות ל"שיירי מצווה".

והנה, כתוב במגילת רות "ותישאר האשה ושני בניה" ותרגם שם המתרגם ואשתארת היא ארמלא ותריץ בנהא יתמין, ובחיבורי "אחרי הקוצרים" כתבתי שיש לעיין למה הוסיף על לשון המקרא תיבות 'ארמלא' ו'יתמין', אשר לכאו' לא השמיענו בזה כלום.

והנה חז"ל אמרו (רו"ר פ"ב, ב"ח) 'ותישאר האשה נעשית היא שיירי מנחות', ופירש הגר"א דקשה ליה שלשון 'נשאר' אינו שייך אלא על מייעוט ואיך אמר כאן 'ותישאר' נעמי ושני בניה הלא לא נחסר אלא איש אחד מתוך ארבעה, ועל זה קאמר שנעשו כשיירי מנחה שהכהן לא נטל מהם כי אם מלא קומצו ונשאר הרוב ואפ"ה נחשב 'שיירים' כיון שהעיקר נלקח ממנו, וכן כאן כיון שאלמלך מת שהוא העיקר נעשו נעמי ובניה שיירים, עכ"ד הגר"א. ולפי"ז אמר הגר"צ קרלנשטיין צ"ל (בסו"ס קונטרס בעניני חג הפסח עמ' רנ) עפ"י שזהו שדקדק המתרגם



היסטוריה | מי למד את הסוגיא שלנו לפני 2,382 שנה

הדף שלנו, העוסק בצורת הקמיצה, נלמד על ידי מרדכי הצדיק ותלמידיו חכמי ישיבתו, בשושן הבירה בתאריך ט"ז ניסן בשנת ג'ת"ד לבריאת העולם. לפני 2,382 שנה.

כפי שמספרת הגמרא במגילה טז, א (מתורגם ללשוה"ק): הלך המן ומצא את מרדכי שיושבים החכמים לפניו והוא מראה להם הלכות קמיצה לרבנן, כיון שראהו מרדכי שיצא לקראתו וסוּסו אחוז בידו, נחרד, אמר להם לחכמים: אותו רשע להרוג נפשי בא, הסתלקו מלפניו כדי שלא תכוּו בגחלתו. באותה שעה התעטף מרדכי ונעמד לתפילה, הגיע המן וישב לפני החכמים והמתין עד שיסיים מרדכי את תפילתו. אמר להם: במה עסקתם? אמרו לו: בזמן שבית המקדש קיים מי שמנדב מנחה מביא מלא הקומץ סולת ומתכפר לו. אמר להם: בא מלא הקומץ קמח שלכם ודחה את עשרת אלפי ככרי הכסף שלי..."



העמקה | מדוע התפעל המן מדיני הקמיצה

מדוע המן התפעל כל כך דווקא מלימוד סוגיית הקמיצה? ועוד, הרי כל היהודים אשר בשושן עמדו אז בעיצומו של היום השלישי לצום ותשובה וזעקה, מניין לו להמן שדווקא לימוד הלכות קמיצה הועיל כנגד כיכרי הכסף ולא התפילות והצומות?

אני חושב להציע, שהמן הרי קטרג על היהודים שהם מפוזרים ומפורדים, יש ביניהם שנאת חנם וכו' והם חייבים כליה, אך גם המן ידע שישנם חכמים וצדיקים כמו מרדכי ותלמידיו, אלא שהוא חשב שמצב האומה נקבע לפי רוב בניה.

והנה, מתברר לו שמתוך המנחה הגדולה שמביא החוטא לבית המקדש, מקטיר על המזבח בסך הכל כמה פירורי סולת. הוא נדהם לראות ששלוש אצבעות חופנים את הסולת וזהו... כל המנחה מתקדשת כ"שיירי מנחה" בגלל המיעוט הזעיר שהוקטר לריח ניחוח לה'.



"מראים בידיהם ובאצבעותיהם ברמיזה" (רש"י), תוך כדי האמירה בשפת המחוג היא שלחה את אצבעה להורות גם על אחשוורוש]. וכנראה זה בא ללמדנו איך מתנהלת מלכותא דרקייעא, שגם היא החלה לדבר מזמן פרס בשפת הסימנים ולא בשפת המילים.

והנה, הגר"א הוסיף על זה את דברי הגמרא על הפסוק "ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס - בזמן המן" וביאר ש"ויט" הוא לשון "נטיית יד" כמו "ידו נטויה עלינו", שמתקופת המן הקב"ה מדבר עלינו בנטיית ידו ובמעשיו. ולא ביאר הגר"א איך מתפרש לפי פירושו ההמשך "לפני מלכי פרס", אך לדברינו הדברים מאירים: כי "לפני מלכי פרס" היו משוחחים בנטיית יד, כמבואר בגמרא בחגיגה ה, ב "אמרו: גברא דלא ידע מאי מחו ליה במחוג יחוי קמי מלכא? אפקוהו וקטלוהו", הרי שקמי מלכא צריך להיות בקי בשפת המחוג, ומכיון שמלכותא דארעא כעין דרקייעא הבינה כנסת ישראל שכנגד זה "משוחח עמנו" הקב"ה ג"כ בהטיית ידו, ובזה זכו להבין ולראות את השגחת ה' עלינו. נמצא שעיקר הנס של "ויט עלינו חסד" התגלה בעקבות זאת שהוא נעשה דווקא "לפני מלכי פרס" אשר לפניהם משוחחים בנטיית יד ואצבע.

זהו פשר הדבר שהצלת עם ישראל נעשתה באמצעות תנועות ידיו ואצבעותיו של מרדכי הצדיק כשהוא "אחוי להו הלכות קמיצה". נקל לשער איך היה נראה בית המדרש שם, כולם דנו ופלפלו בספיקותיו של רב פפא בדף שלנו, כשהם ממחישים את האפשרויות המרובות השונות בידיהם ואצבעותיהם.

הם הראו במחוג לקב"ה איך הם אוהבים אותו, והוא "שלח ידו מן החור" להראות בידו הגדולה את אהבתו לרעייתו.



קדושת ישראל | האצבעות נקראות ע"ש תפקידן ההלכתי

ובאמת בדף שלנו אנו לומדים איך שמות האצבעות שלנו ניתנו על שם השימוש בהן למצוות: זרת למדידת החושן, קמיצה - לקמיצת המנחה, אמה - למדידת האמות, אצבע - לטבילה בדם וגודל - לבהונות המצורע. פלא פלאים.

כמה קדוש גופו של יהודי.

והנה, מצאנו בהלכות בית הכסא שיש לנהוג כבוד באצבע של יד ימין, כמו שאמרו בברכות סב, א מפני מה אין מקנחין בימין? רבי עקיבא אומר: מפני שמראה בה טעמי תורה. ופירש רש"י "טעמי תורה - נגינות טעמי מקרא של תורה נביאים וכתובים, בין בניקוד שבספר בין בהגהות קול ובצלצול נעימות הנגינה של פשטא ודרגא ושופר מהפך, מוליך ידו לפי טעם הנגינה, ראיתי בקוראים הבאים מארץ ישראל" עכ"ל.

הרי שבגלל השימוש באצבע להמחיש במחוג את טעמי המקרא, היא מקבלת קדושה מיוחדת וצריך לסלסל בה בכבוד גדול.

לכתוב שהיא נשארה 'אלמנה' והם 'יתומים' דמשום כך הם חשובים שיריים.

שוב ראיתי במדרש לקח טוב 'מאי ותשאר, האלמנה אפילו היא עשירה משימות בעלה אלמנה נקראת', הרי שמלשון 'ותשאר' הבין המדרש שהיא נקראת אלמנה, וכדברי התרגום, ומזה הוכיח שאע"פ שהיא עשירה היא חשובה שיריים לאחר מות בעלה, והן הן דברי הגאון הנ"ל. ונראה להוסיף, דזהו שהוסיף הכתוב וימת אלימלך 'איש נעמי' כל' שהוא בעלה ועיקר ביתה ולפיכך נשארה היא ושני בניה כשיירי מנחה, דו"ק

הרי לנו ש"שיירי מנחה" הם הדוגמא לזה שלפעמים "מעט קומין" הוא העיקר של הכלל המרובה.



המחשה | דף שאי אפשר להסביר "עם ידיים קשורות"

בוודאי שמתם לב שאת הדף של היום אי אפשר להסביר "עם ידיים קשורות מאחורי הגב". זה כמו לתאר "מה זו מערבולת" מבלי לסובב את האצבע...

ובאמת, הגמרא מדגישה שזו היתה צורת הלימוד של מרדכי "יתבי רבנן קמיה ומחוי להו הלכות קמיצה לרבנן", "מחוי" פירושו "מראה בתנועותיו". הוא המחיש להם את ההלכות הנלמדות בדף הזה בעזרת תנועות ידיו ואצבעותיו.

בוודאי לא דבר ריק הוא, שהמן הבין את מפלתו באמצעות ה"אחוו" של מרדכי.



פנימיות | מדוע הנס נעשה ע"י תנועות ידיים

הגר"א מבאר שבנס פורים הקב"ה לא דיבר אל עם ישראל במילים אלא במעשים. הנביאים שבאותו הדור לא קיבלו נבואה על הצרה או הישועה, המעשים שהקב"ה עשה השמיעו את קולם. על זה אומר הפסוק "דודי שלח ידו מן החור ומעי המו עליו", שליחת היד - הבעת אהבה באמצעות תנועת היד.

והנה, מבואר בגמרא בכמה מקומות שמלכי פרס (ואח"כ גם קיסרי רומי) לא היו משוחחים כמעט אלא "מחוי אחווי". [זאת הסיבה שאסתר מצביעה על אחשוורוש כשהיא אומרת "איש צר ואוייב", מדוע היא אינה מדברת? כי גם המילים "איש צר ואוייב" נאמרו בדרך של "מחוג" = שפת סימנים", כי כך היו הפרסים מדברים בשעת הסעודה כמבואר בגמרא בברכות מו, ב "שאני פרסאי דמחוי ליה במחוג"



מהדף ליומי | מה זה "בבא סאלי"?

היום יום הילולת סידנא קדישא רבי ישראל בבא סאלי זי"ע. רבים אינם יודעים שהמילה "סאלי" היא בעצם "צאלי" = מתפלל בארמית ובערבית. לשון צלותא. הוא הבבא המתפלל.

כך כינו היהודים את הצדיק "המתפלל". כעץ זקוף שפורש כפיו מעלה ומסוכך על כל הדור בצילו. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל.



נידון | האם יש מצוה לתת את הלבונה על פני כל המנחה

רש"י כתב שבתחילה נתן את הלבונה על פני כל הסולת וכשבא לקמוץ מסלק את כל הלבונה כולה לצד אחד כדי לקמוץ מאמצע הכלי. משמע שלדעתו יש מצוה בתחילה לתת את הלבונה על פני כל המנחה. אבל רש"י על התורה כתב על הפסוק "ונתן עליה לבונה", על מקצתה מניח קומץ לבונה, 'עליה' לצד אחד עכ"ל. א"כ פירש כאן שנתנית הלבונה היא רק על מקצת מן המנחה, ולא פירש כפירושו בגמ'.

והעירו שיש בזה מחלוקת בתורת כהנים. רש"י על התורה נקט כשיטה אחת ורש"י כאן נוקט כשיטה השנייה.



כללי הש"ס | מה התחבר מאוחר יותר, פירוש רש"י לתורה או לגמרא

כאשר נתקלים בתופעה כזו של סתירה בין פירוש רש"י לתורה לפירושו לש"ס, מתעוררת השאלה איזה חיבור חיבר רש"י תחילה? האם את פירושו לתורה או את פירושו לגמרא? זה חשוב לדעת כדי להחליט מי מהם הוא ה"בתרא" ששם סוף דעתו של רש"י בזקנותו.

התשובה היא שפירושו על הש"ס הוא המאוחר, שהרי "כאן מת רש"י" באמצע בבא בתרא ובאמצע פסחים... הלא כן?

אמנם יש מקום לומר שאין כאן בהכרח סתירה. בפירושו לתורה רש"י מבקש את השיטה שמתיישבת באופן הכי טוב על פשוטו של מקרא, ואילו בסוגיית הש"ס מבקש רש"י את השיטה שלדעתו נפסקה להלכה.

מכך ששמה של כל אצבע נקבע לפי השימוש ההלכתי ששלה, אנו למדים את היסוד הבא שהשרישו בנו רבותינו שוב ושוב: בל נחשוב שבגלל שהאמה היא האצבע הארוכה לכן בחרו בה למדוד אמה. אדרבה, הקב"ה ברא אמה באורך המתאים כדי להשתמש למדידת שיעור אמה. איסתכל באורייתא וברא עלמא. לכן, שמה של האצבע הארוכה נקרא על שם תפקידה וייעודה - לשמש שיעור לאמה של תורה. כמה מרגש.



תפילה | סתם יהודי אצבעותיו זקופות מעלה בתפילה

רב פפא הסתפק "ממטה למעלה מהו" ונחלקו רש"י ותוספות בזה, לדעת רש"י ראשי האצבעות הם צד "מטה" ביחס לכף היד שהיא "למעלה", אבל תוספות מבארים ש"מטה" הוא כף היד ואילו ראשי האצבעות נחשבים "למעלה".

למרות שמצאנו לגבי מקום המילה שהצד הקרוב אל גוף האדם נחשב "מעלה" והרחוק נחשב "מטה", מחלקים התוספות: "דלגבי מילה שהיא תלויה שייך לקרות ראש המילה למטה אבל אצבעות שאדם זוקף אצבעותיו למעלה שייך לקרות למעלה ראשי האצבעות".

וצריך להבין מה הכוונה "שאדם זוקף אצבעותיו למעלה" הרי בדרך בריאת היד היא מוטלת בצדי הגוף והאצבעות תלויות למטה. [ובצורת הקמיצה של רש"י מדובר שכף היד גבוה מראשי האצבעות, והוא תוחב את ראשי האצבעות לקמח ומעלה אותו "ממטה למעלה", ואם כן על מה נסובו דברי התוספות "שאדם זוקף אצבעותיו למעלה"?

רואים אנו שכפות הידיים נועדו לפרישתם כלפי מעלה. היד תפקידה - לקשר את האדם אל חוצה לו. לכן אנו נוטלים ידיים, כי היד יכולה לקשר אותנו לדברים טהורים ולדברים מטונפים. והנה, מה עיקר ההתקשרות של האדם? אל הקב"ה, לכן עיקר תפקיד הידיים לשאת אותם בתפילה. "אפרוש כפי אל ה' - הקולות יחדלון", "נישא לבבנו אל כפיים".

האדר"ת אומר שלכן נוטלים ידיים לפני התפילה, וכי מה השייכות בין התפילה לבין הידיים? היה צריך ליטול את הפה!.. אלא משום שצורת התפילה המקורית היא בפרישת כפיים [אלא שהפסיקו לנהוג כן בקביעות בגלל שהגויים קבעו להם את זה לחוק בתיפלתם, כדברי ה"באר שבע" המפורסמים].

אומרים התוספות: האצבעות אמורות להיות למעלה, הן נועדו לקשר את האדם אל שמעליו. לפרוש כפיו מעלה ולזקוף אצבעותיו לשמיים. "ידינו פרושות כנשרי שמיים", תפקיד הידיים להיפרש מעלה מעלה.

בתרגום שיר השירים כתוב שעם ישראל דומים לתמר בכך שהם פורשים כפיהם בתפילה, ונראים כעץ התמר הזקוף שכפותיו נשואות מעלה כלפי השמיים. זוהי צורתו של יהודי. אין פלא שראשי אצבעותיו נחשבים "מעלה".



כוונתו דווקא ל"ארעא" אלא גם ל"ארץ", שהרי "ארעא" היא מילת "ארץ" בהחלפת צד"י ועי"ן כמקובל בארמית. כמו ש"עץ" נעשה "אעא" ו"חמץ" נעשה "חמיע" כך "ארץ" = "ארעא".

והנה בסיום ברכת מלכויות אנו מבקשים "מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך". בחתימה הזו מוזכר העולם בשלושה שמות: עולם, ארץ, תבל. מדוע לגבי בקשת "והנשא" אנו מייחסים זאת כלפי "הארץ" דייקא ולא "העולם" או "תבל"?

לפי מה שנתבאר ש"ארץ"- "ארעא" היא לשון "תחתית", מדוקדק היטב: כאשר אנו מבקשים שהקב"ה "ינשא" עלינו, אנו מכנים כנגדו אותנו "כל הארץ" - כל יושבי תחתיות מול א'ל רם ונישא.



לשון הקודש | ארעא = תחתית

בגמרא כאן אנו מוצאים את הלשון "ארעיתא דמנא" שפירושו "תחתית הכלי", הרי שלפעמים "ארעא" מתפרש "תחתית".

כך גם אנו מוצאים בתרגום אונקלוס על הפסוק "תחתיים שנים ושלישים תעשנה" שתרגם "ארעאין תנינין ותליתאין". בעצם זהו מקור המילה "מלרע" - קיצור של "מלארעא" שפירושו "מלתחת".

מו"ר מעט צרי זצ"ל הראני בדברי האבן עזרא בדניאל ב, לט שהארץ נקראת "ארעא" לפי שהיא בתחתית, למטה מהכל. [ומסתמא אין

לא סיימתי איתכם... | מה בשיעור המוקלט של "היא שיחתי" על הדף שלנו?

- מה בין חציצה במקווה לחציצה בקמיצה
- האם מיעוט שאינו מקפיד חוצץ בתפילין
- חשיפה: חיבור "מלך תוסיף" על הוספה במצוות
- ההבדל בין שני לוגין שלמים ללוג וחצי
- מדוע תרגם אונקלוס "מלא קומצו" שלא כדרכו
- מדוע לנמלה קוראים "קמצא" ואיך זה שייך לקמיצה ולבר-קמצא

ניתן להאזנה בקול הלשון!